

TÜRKOLOJİ DİLÇİLİK

Mehman Musaoğlu (Musayev), *Türkoloji Dilçilik, Azerbaycan Cumhuriyeti Tahsil Nazirliği Bakü Slavyan Üniversitesi, Mütercim Neşriyyat Poligrafya Merkezi, Bakü, 2012, 456 s.*

Fulya AKMAN ACUNGİL*

Gazi Türkiyat, Bahar 2013/12: 228-229

Gazi Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Güney-Batı Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim dalında öğretim üyesi olan Prof. Dr. Mehman Musayev'in; Rus, Azerbaycan ve diğer Türk lehçeleri üzerine iki yüzden çok makalesi, Türkoloji'nin çeşitli meselelerine dair yazmış olduğu bilimsel eserleri ve tercüme kitapları bulunmaktadır. Türkiye'de yayımlanan *Türkçe Açıklamalı Azerbaycan Atasözleri* (1995), *Türklerin Kökleri, Dilleri ve Halk Edebiyatı* (1999-2000), *Türkolojinin Çeşitli Sorunları Üzerine Makaleler-İncelemeler* (2002) ile Azerbaycan'da çıkmış olan *Türk Edebi Dillerinde Mürekkep Cümle Sintaksisi* (2011), *Azerbaycan Dilinde Mürekkep Sintatik Bütöveler* (2012) adlı eserler; bunlardan bazılarına örnek teşkil edip Musayev'in çalışma alanlarının birer göstergesi olma niteliğini taşımaktadırlar. Musayev'in üzerinde durduğu konulardan biri olarak Türkoloji alanındaki dilbilimsel çalışmaların tarihi ve bugünü, *Türkoloji Dilçilik* adlı bu eserin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

2012 yılında Bakü'de yayımlanan eserin *Önsöz* ve *Giriş* kısımlarının ardından üç ana bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerden ilki "Türkoloji Dilçiliğin Tarihi"; ikincisi "Türkoloji Dilçilik Bu Gün: Problemler, Perspektivler ve Yenilikler"; üçüncüsü ise "Türkoloji Dilçilikde Ananevi ve Yeni Tecrübeler" şeklinde adlandırılmıştır. Eserin *Kaynakça* kısmı ise en sonda değil; her bölümün bitiminde yer alacak şekilde verilmiştir. Her bir bölümün sonunda bulunan ve o bölümün içeriğini özetleyebilecek nitelikte olan sorular, eserle ilgili dikkat çeken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkoloji Dilçilik adlı eserin Giriş bölümünde ilk olarak "Türklük" ve "Türk Dili" kavramları açıklanmıştır. Türk dili ve lehçelerinin adlandırılması hususundan söz edilmiş; Türk lehçelerinin tasnifi ile ilgili görüşlere ağırlıklı olarak A. N. Samoyloviç'in tasnifi üzerinde durularak yer verilmiştir. Her bir Türk lehçesinin konuşulduğu alanlar ile konuşan tahmini kişi sayısı, Giriş bölümünde verilen diğer bilgiler arasında yer almaktadır.

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fulyaakman@gazi.edu.tr

Eserin birinci bölümünde Türkoloji alanındaki dilbilim çalışmalarının gelişim tarihi; Birinci Türkoloji Kurultayı'nın dönüm noktası olarak kabul edilmesi ile iki merhalede ele alınmıştır. Bu iki merhaleden ilki Birinci Türkoloji Kurultayı'nın öncesi ve diğeri ise sonrasını ifade eder. Bu noktada ilk merhale olarak adlandırılan bölümde gerek XI. yy.'dan XVIII. yy.'a kadar olan Türkoloji alanındaki dilbilim çalışmaları süreci ile bu süreçte Arap dilbilim ekolü esasına göre neşredilmiş lugat ve gramer kitapları; gerekse XIX. ve XX. yy.'da tasviri (betimsel) ve tarihsel karşılaştırmalı dilbilim gelenekleri ile ele alınmış çalışmalardan söz edilmiştir. İkinci merhalede ise XX. yy.'a ait betimsel normatif ve tarihsel karşılaştırmalı çalışmalar ile bu yüzyılın sonu ve XXI. yy.'daki yeni lengüistik yönelim ve yöntemler işlenmiştir. Eserin birinci bölümü incelendiğinde yazılmış temel eserlerden de yola çıkılarak Türkoloji alanındaki dilbilim çalışmalarında süreç içerisinde bulunan dilbilim ekolleri hakkında geniş bilgi verilmiştir. Gerek Arap dilbilim geleneklerine göre gerekse Hint-Avrupa dilbilim ekolüne göre neşredilmiş eserler incelenmiştir. Türk lehçelerine yönelik çalışmalarda karşılaştırmalı, tarihsel karşılaştırmalı ve tasviri dilbilim yöntemlerinin varlığı vurgulanmıştır.

Türk diline yönelik araştırma ve çalışmaların gelişim tarihi ve süreç içerisinde kullanılan dilbilim yöntemleri üzerinde özellikle durulan birinci bölümün ardından bu çalışmaların bugününü ele alan ikinci bölüm, geleneksel ve modern dilbilim yöntemlerinin bir arada kullanıldığını vurgulamakla beraber; her iki dilbilim yönteminin uygulamasında oluşabilecek problemleri de ortaya koymaktadır. Ana dil, ortak dil, resmi dil, e-dil gibi kavramların açıklandığı bu bölümün devamında edebi metinlerin yeni yönelim ve yöntemlerle ele alınması hususu üzerinde de durulmuş ve Kamal Abdulla'ya ait iki romanın; Ramiz Rövsen'e ait bir şiirin kavramsal-lengüistik tahliline yer verilmiştir.

Kitabın son bölümünde, Türkçeye çevirdiği A. Samoyloviç (*Dil Araştırmaları 1 (Güz) 2007: 175-184*) ile Yu. V. Sheka'ya (*Dil Araştırmaları 4 (Bahar) 2009: 125-134*) ait makalelere yer verilmiş ve bu makalelerden ilkinin geleneksel; ikincisinin ise modern dilbilim tecrübelerine örnek teşkil etmesi ve bundan önceki bölümlerde verilen teorik bilgilerin bu makaleler aracılığıyla sağlanmasını amaçlanmıştır. Yine bu bölümde verilen Azerbaycan Türkçesi-Türkiye Türkçesi uyarlamalı-açıklamalı sözlük örnekleri Azerbaycan Türkçesinde yer alan atasözleri, deyimler ve fiillerin Türkiye Türkçesine uyarlanması; Azerbaycan ve Türkiye Türkçesinde yer alan yalancı eşdeğerlere yer verilmesini ihtiva etmektedir.

Eserin geleneksel ve modern dilbilim yöntemleri hakkında bilgi vermesi; bu iki yöntemin karşılaştırılmasına olanak sağlaması ve tüm bunları vermiş olduğu örneklerle desteklemesi Türk dili çalışmalarında yeni bakış açılarının oluşmasına imkân verecek olması bakımından önem arz etmektedir.